

१५२

दीर्घतमा औचथ्यः। मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप्।

युवं वस्त्राणि पीवसा वसाथे युवोरच्छिद्रा मन्तवो ह सर्गाः।

अवातिरतमनृतानि विश्वं ऋतेन मित्रावरुणा सचेथे ॥ १.१५२.०१

युवम्- युवाम्। पीवसा- पीनौ। वस्त्राणि- वस्त्रोपलक्षिततेजांसि। वसाथे- धारयथः। युवोः- युष्मदर्थम्। अच्छिद्राः- तैलधारावदविच्छिन्नानि। मन्तवः- मननानि ध्यानानि। सर्गाः- सृष्टानि। विश्वा- सर्वाणि। अनृतानि- प्रकृतिनियतिविरोधीन्यसत्यानि। अवातिरतम्- नाशयतम्। मित्रावरुणा। ऋतेन- प्रकृतिनियत्याख्यसत्येन। सचेथे- सङ्गच्छेथे ॥१॥

एतच्चन त्वो वि चिकेतदेषां सत्यो मन्त्रः कविशस्त ऋघावान्।

त्रिरश्रिं हन्ति चतुरश्रिरुग्रो देवनिदो ह प्रथमा अजूर्यन् ॥ १.१५२.०२

एतत्- एतेषाम्। त्वः- त्वम्। चन- एव। वि- विशेषेण। चिकेतत्- संज्ञाता। एषाम्- एतेषां मध्ये। सत्यः- अवितथः। मन्त्रः- मननत्राता। कविशस्तः- क्रान्तदर्शिप्रशंसितः। ऋघावान्- दुष्टहिंसकः। त्वः- त्वम्। त्रिरश्रिम्- प्रभूतायुधसंपन्नम्। चतुरश्रिः- इतोपि प्रभूतायुधसंपन्नः सन्। उग्रः- उद्गूर्णः। हन्ति- हिनस्सि। प्रथमाः- मुख्याः। देवनिदः- देवनिन्दकाः। अजूर्यन्- जीर्णा भवन्ति ॥२॥

अपादैति प्रथमा पद्धतीनां कस्तद्धा मित्रावरुणा चिकेत।

गर्भो भारं भरत्या चिदस्य ऋतं पिपत्यनृतं नि तारीत् ॥ १.१५२.०३

पद्वतीनाम्- द्विचतुष्पदाम् । प्रथमा- मुख्या । अपात्- गत्यतीता उषाः । एति- उदेति । मित्रावरुणा ।
कः । वाम्- युवयोः । तत्- तदुदयसामर्थ्यम् । चिकेत- जानाति । अस्य- एतस्य वरुणस्य । गर्भः-
हृद्गर्भस्थः सावित्र्याख्यगर्भः । चित्- एव । आ- समन्तात् । भारम्- प्रकृत्याख्यभारम् । भरति-
वहति । ऋतम्- प्रकृतिनियत्याख्यसत्यम् । पिपति- पूरयति । अनृतम्-
प्रकृतिनियतिविरोधासत्यम् । नि तारीत्- नाशयति ॥३॥

प्रयन्तमित्परि जारं कनीनां पश्यामसि नोपनिपद्यमानम् ।

अनवपृग्णा वितता वसानं प्रियं मित्रस्य वरुणस्य धाम ॥ १.१५२.०४

परि- परितः । इत्- एव । प्रयन्तम्- प्रकर्षेण गच्छन्तम् । कनीनाम्- कमनीयानां रश्मीनाम् ।
जारम्- निष्पादकम् । नोपनिपद्यमानम्- गमनरहितम् । रश्मिभिर्व्याप्तिरेव सूर्यस्य गतिः । स्वतः
सूर्यो गमनरहितः । आध्यात्मिके तु चित्किरणैर्व्याप्तिरात्मनो गतिः । स्वत आत्मा अचलः ।
अनवपृग्णा- प्रसृतानि । वितता- विस्तृतानि तेजांसि । वसानम्- धरन्तम् । मित्रस्य-
स्नेहाधिदैवतस्य । वरुणस्य- ऋताधिदैवतस्य । प्रियं धाम- प्रियपात्रसदनभूतम् । पश्यामसि-
पश्यामः ॥४॥

अनश्वो जातो अनभीशुर्वा कनिक्रदत्पतयदूर्ध्वसानुः ।

अचित्तं ब्रह्म जुजुषुर्युवानः प्र मित्रे धाम वरुणे गृणन्तः ॥ १.१५२.०५

अनश्वः- प्राणातीतः । अश्वस्य श्रुतौ प्राणप्रतीकत्वात् । अनभीशुः- गमनरहितः । अर्वा-
मुख्यप्राणभूतः । जातः- आविर्भूतः । कनिक्रदत्- मन्त्रं शब्दयति । ऊर्ध्वसानुः- उत्कृष्टसानुः ।
पतयत्- सञ्चरति । गृणन्तः- स्तुवन्त उपासकाः । मित्रे । वरुणे । धाम- स्वहृदयाख्यं सदनम् । प्र-

प्रकर्षेण । युवानः- मिश्रयन्तः । अचित्तम्- चित्तातीतम् । ब्रह्म- चिदाकाशम् । जुजुषुः-
सेवन्ते ॥५॥

आ धेनवो मामतेयमवन्तीर्ब्रह्मप्रियं पीपयन्सस्मिन्नूर्ध्वम् ।

पित्वो भिक्षेत वयुनानि विद्वानासाविवासन्नदिति मुरुष्येत् ॥ १.१५२.०६

धेनवः- गावः । सस्मिन्- स्वकीयेन । ऊधनि- ऊधसा । पीपयन्- आप्यायन्तु । ब्रह्मप्रियम्-
चिदाकाशप्रियम् । मामतेयम्- तदभिमानिनम् । आ- समन्तात् । अवन्तीः- रक्षन्त्यः । आसा-
स्वमुखे प्रक्षेपणाय । भक्षणायेति भावः । पित्वः- अन्नम् यथा तथा । विद्वान्- उपासकः । वयुनानि-
ज्ञानानि विद्यां वा । भिक्षेत- याचेत । आविवासन्- परिचरन् । अदितिम्- अखण्डप्रकृतिम् ।
उरुष्येत्- रक्षेत् ॥६॥

आ वा मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं नमसा देवावर्षा ववृत्याम् ।

अस्माकं ब्रह्म पृतनासु सद्या अस्माकं वृष्टिर्दिव्या सुपारा ॥ १.१५२.०७

मित्रावरुणा । वाम्- युवयोः । हव्यजुष्टिम्- हविःसेवनम् । नमसा- नमस्कारेण । अवसा-
शोभनगत्या । आ- आभिमुख्येन । ववृत्याम्- वृणोमि । अस्माकम्- नः । ब्रह्म- मेधा । पृतनासु-
आत्मावरणैर्जनितयुद्धेषु । सद्याः- आत्मावरणानि अभिभूयात् । अस्माकम्- अस्मदर्थम् । दिव्या
वृष्टिः- मूलशक्तिप्रवाहनिःसरणम् । सुपारा- सुष्ठु पारयितुं भवतु ॥७॥